

Mobbing og vennerelasjoner blant barn og ungdom med innvandrerbakgrunn

Kompetanse for Mangfold, UiS, 10.november 2017.

Professor Hildegunn Fandrem

Innhold

- Opplæringsloven
- Hva er mobbing og ulike former
- Forekomst av mobbing og hva kan forklare mobbing hos ulike grupper
- Mobbing og akkulturasjonsstrategier
- Marginalisering og radikaliseringsstrategier
- Betydningen av gode overganger
- Identitetsbasert mobbing og rasisme
- Kulturforskjeller
- Identitet
- Prinsipper for praktisk arbeid

Hvorfor mobber *Ozan*? Hvorfor blir *Ozan* radikalisert?

Hvor viktig er vennskap for *Ozan*? Hva er viktig for at *Ozan* skal bli inkludert?

Oppl. Kapittel 9 A: *Elevane sitt skolemiljø*

- § 9 A-2: *Alle elevar har rett til eit godt og trygt skolemiljø, som fremjar helse, trivsel og læring*
- § 9 A-3: *Skolen skal ha nulltoleranse mot krenking, som mobbing, vald, diskriminering og trakassering*
- § 9 A-4: *Alle som arbeider på skolen skal følgje med på om elevane har et godt og trygt skolemiljø, og gripe inn mot krenking, som mobbing, vald, diskriminering og trakassering dersom det er mogleg. Alle som arbeider på skolen skal varsle rektor dersom dei får mistanke eller kjennskap til... skal skolen snarast undersøke saka. ...Når ein elev seier at skolemiljøet ikkje er trygt og godt, skal skolen så langt det finst eigna tiltak sørge for at eleven får eit trygt og godt skolemiljø. ...Skolen skal sørge for at involverte elevar blir høyrde...*

Hva er mobbing?

1. en intendert negativ handling utført av enkeltpersoner eller grupper
2. forutsetter et **ujevnt styrkeforhold** mellom den som blir utsatt og de/den som mobber
3. episodene **gjentas over tid**

Mobbing, konflikt eller krenkelse?

- **Mobbing** <-> **konflikt**
  - **Ulikt styrkeforhold** <-> **jevnt styrkeforhold**
  - **Foregår over tid** <-> **enkeltepisoder**
  - **Konfronterende og mer dyptgående tilnærming** <-> **mekling, direkte inngripen**
(ref. arbeidsmåte v/stopping)
- *Krenkelser* er ord eller handlinger som en elev opplever som krenkende. Dekker alt fra enkelthendelser til å være enkeltepisoder i mobbing etc.
- Mobbing er gjentatte krenkelser, «asymmetriske ritualiserte krenkelser» (krenkelser satt i system)

Ulike former for mobbing

- Direkte <-> indirekte/skjult
- Ansikt til ansikt/tradisjonell <- > **Digitalt/gjennom sosiale medier** (NB Overlapp!)

- **Fysisk mobbing** – direkte, ansikt til ansikt - > forekommer ikke digitalt
- **Ondsinnert erting eller trusler** – direkte -> kan forekomme digitalt
- **Utfrysing/utestenging/baksnakking** – indirekte -> kan forekomme digitalt

Forekomst mobbing

- ungdom m. innvandrerbakgrunn vs. innfødte

- Internasjonal forskning

Inkonsistent mht. om det er forskjell i forekomst mellom ungdom med innvandrerbakgrunn og innfødte, både når det gjelder å mobbe andre og å bli mobbet

- I Norge

"Mer mobbing blant innvandrere", men blir innvandrere nødvendigvis mer mobbet enn etnisk norske? Og hvem er det som mobber?

- Bakken & Nordahl (2003)
- Elevundersøkelsen (2009)
- Fandrem m fl (2009; 2010)

Studiene i Norge

- Bakken & Nordahl (2003): Innvandrere oftere mobbet enn etnisk norske
- Elevundersøkelsen (2009): *Mer mobbing på skoler med mange minoritetsspråklige sammenlignet med skoler med få minoritetsspråklige:*
  - Jo flere minoritetsspråklige elever ved skolen, jo flere elever oppgir at de blir mobbet to-tre ganger i måneden eller mer
  - Men hvem er det som mobber og hvem er det som blir mobbet?
  - Minoritetsstatus en risikofaktor?

Forts. mobbestudiene i Norge

- Fandrem m fl. (2009; 2010):
  - Det er ingen signifikant nivåforskjell mellom etnisk norske og innvandrerungdommer i Norge når det gjelder å bli mobbet
  - Innvandrerungdommer i Norge mobber andre signifikant mer enn det etnisk norske gjør / Innvandrerungutter er oftere enn forventet identifisert som mobbere (mens innvandrerjenter er sjeldnere enn forventet identifisert som mobbere)
  - Går et steg videre: Er det noen forskjell i hva det å utføre mobbing kan henge sammen med for etnisk norske og ungdom med innvandrerbakgrunn?

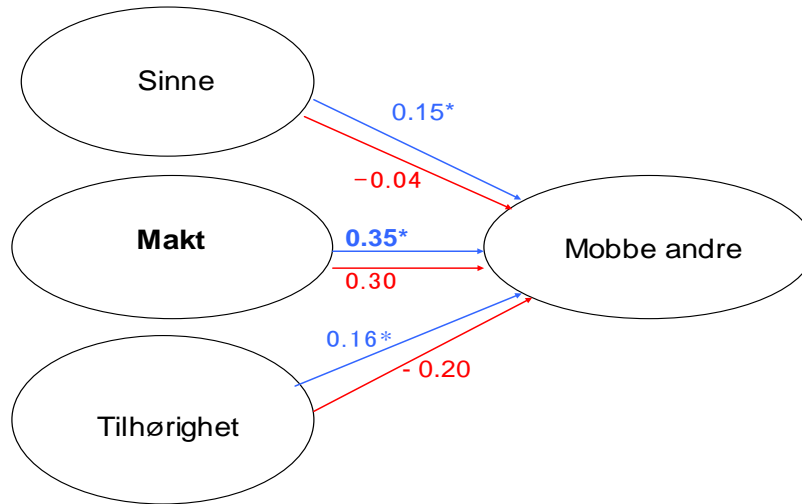
Hva kan forklare mobbing?

- Aggressivitet - tendensen til å ønske å skade andre
- Ulike typer aggressivitet:
  1. *Reaktiv aggressivitet*
    - *Dersom jeg taper i et spill, blir jeg sint*
  2. *Proaktiv aggressivitet*
    - a) *maktrelatert* proaktiv aggressivitet
      - *Jeg liker å se at en annen elev er redd meg*
    - b) *tilhørighetsrelatert* proaktiv aggressivitet
      - *Jeg kjenner vi blir bedre venner når vi erter en annen*
- Spesielt proaktiv aggressivitet er funnet å ha en sterk sammenheng med det å mobbe andre (f.eks. Roland&Idsøe, 2001)

Årsak til mobbing hos innvandrere - refleksjoner

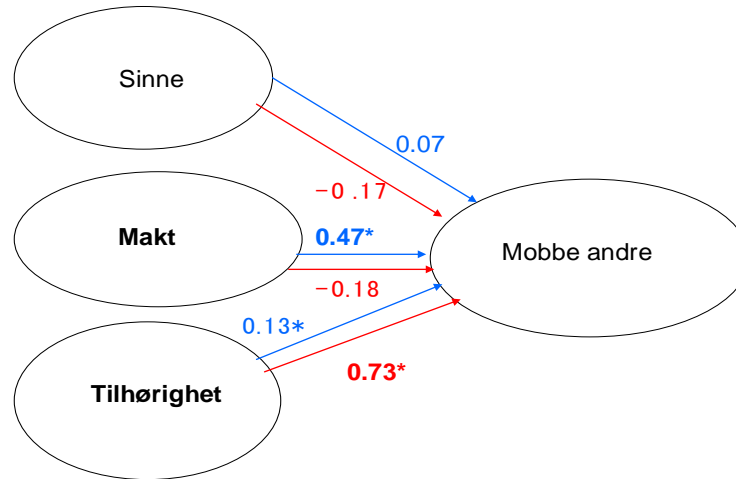
- Mannsdominerte kulturer/makt hos mannen i en del innvandrer kulturer
  - > maktrelatert proaktiv aggressivitet
  - > en forklaring på å mobbe andre?
- Det å stå overfor en ny kultur, følelsen av å ikke høre til
  - > tilhørighetsrelatert proaktiv aggressivitet
  - > en forklaring på å mobbe andre?
- Innvandreres akkulturerings stress/frustrasjon
  - > reaktiv aggressivitet?
  - > en forklaring på mobbing?

Figur 1: Motiv for å mobbe blant etnisk norske jenter (i blått) og innvandrers jenter (i rødt)

* = man kan med 95% sikkerhet si at funnet ikke skyldes tilfeldigheter ($P < .05$)

Figur 2: Motiv for å mobbe blant etnisk norske gutter (i blått) og innvandrer gutter (i rødt)

* = man kan med 95% sikkerhet si at funnet ikke skyldes tilfeldigheter ($P < .05$)

Konkl. ref. studier i Norge, Østeriket og Kypros

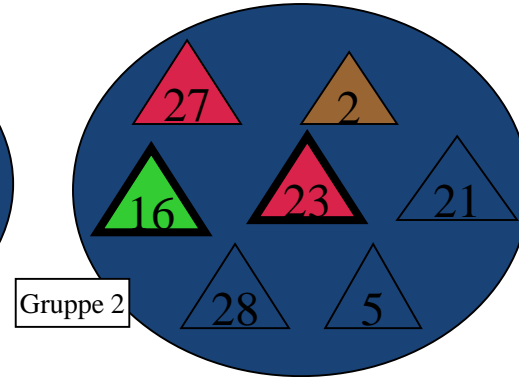
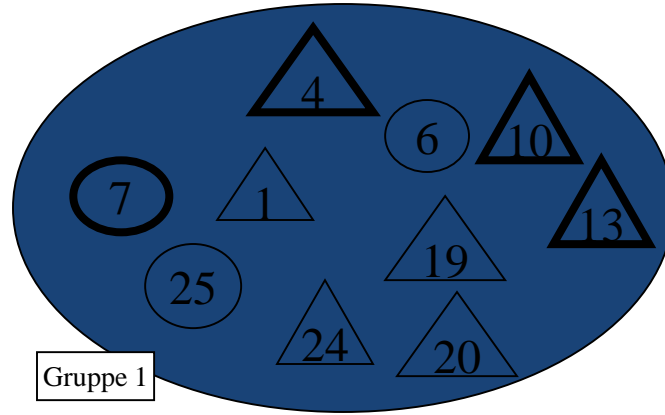
(Fandrem mfl., 2009; Strohmeier m.fl., 2012, Solomontos-Kountouri mfl., 2015).

- Når det gjelder motiv for mobbing/aggressiv atferd er sosiale mål som tilhørighet og aksept funnet å ha større betydning hos gutter med innvandrerbakgrunn sammenlignet med gutter uten innvandrerbakgrunn
- Kan aggressiv atferd være en strategi innvandregutter bruker for å bli sosialt integrert? - eller oppnå tilhørighet? Evt. hvem søker de tilhørighet med (mao hvem mobber de sammen med)?

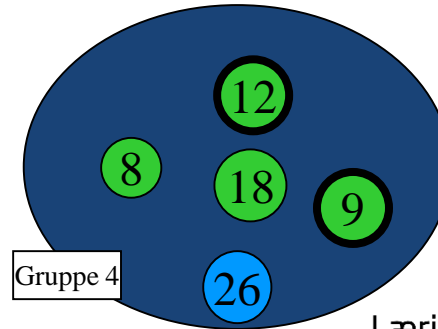
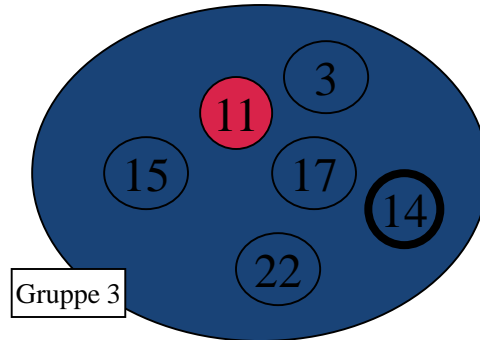
Eks. gruppetilhørighet i Ozans klasse:

(Fandrem et al., 2010)

Blå = Etnisk norsk
Rød = Afrikansk (Eritrea)
Brun = Europeisk (Dansk/tyrkiisk)
Grønn = Pakistansk
Lys blå = Arabisk (Iran)

○ = jente
△ = gutt
Fet kant = mobber andre

Mobbing <-> akkulturasjonsstrategi? (Fandrem et al., 2010)

Kan det å mobbe andre ses på som en akkulturasjons-strategi?

Hvem er det innvandreguttene mobber sammen med?

- etnisk norske -> integrering (assimilering)
- andre innvandrere -> separering

- Innvandregutter oppgir selv at de mobber sammen med både etnisk norske og andre innvandrere -> **integreringsstrategi?**

NB! ”Det flerkulturelle gjengideal”

- Selv om 2/3 av elevene i de fleste klassene er norske oppgis innvandrere som med-mobbere i vel så stor grad som norske -> **segregering?**

Konsekvenser for praksis

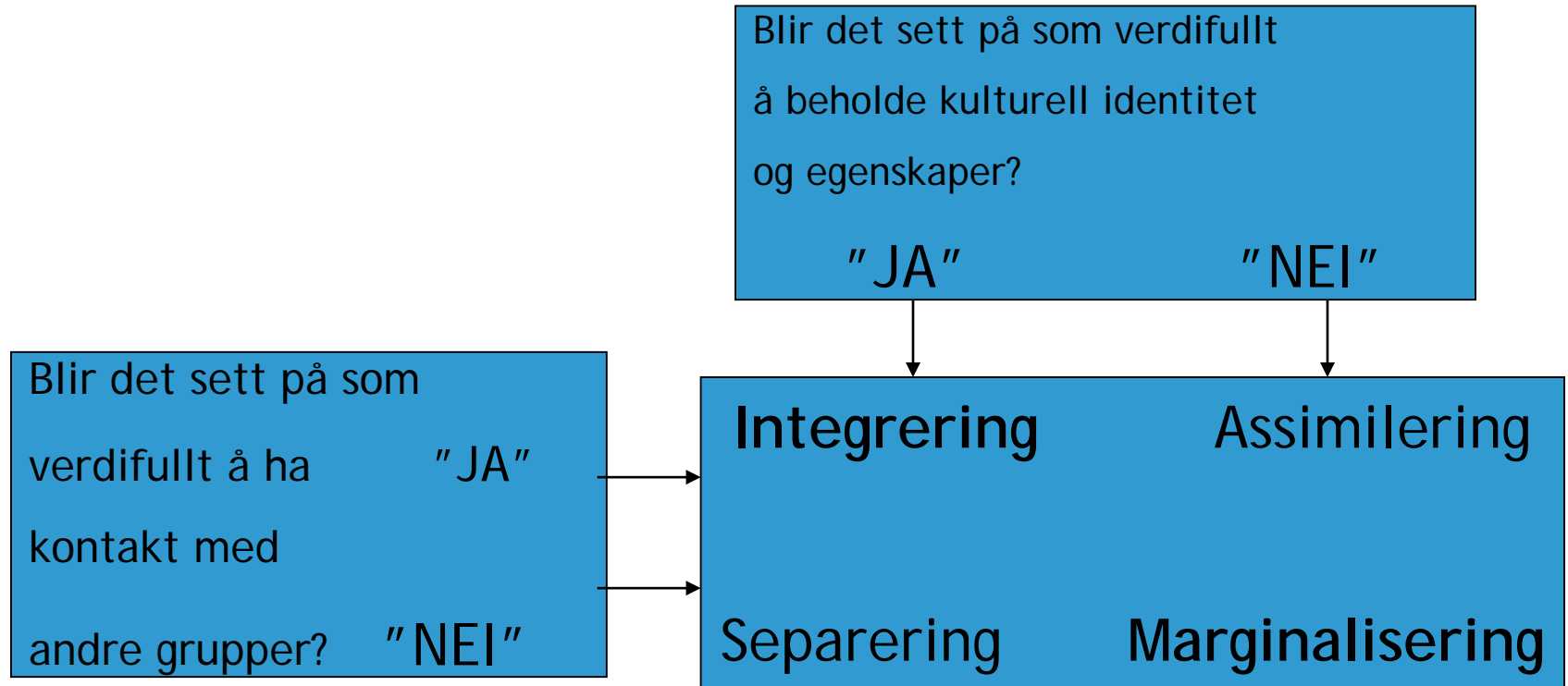
- Når tilhørighet er et motiv bak mobbingen kan det å gi andre alternative tilhørighetsopplevelser kompensere slik at de ikke tyr til mobbing som strategi for å høre til
  - La de få bidra med noe de kan/er flinke til
    - > ikke nødvendigvis koble tilhørighetsopplevelsen til etnisitet... Men ivareta også den opprinnelige kulturen, ref. integrering som strategi

-> Tilhørighetsopplevelser kan forebygge mobbing blant gutter med innvandrerbakgrunn

(Fandrem mfl., 2009; 2010, Strohmeier mfl. 2012, Solomontos-Kountouri mfl., 2015)

Ref. de 4 akkulturasjonsstrategier

Marginalisering → Radikalisering

- Def. radikalisering: *En prosess der en person i økende grad aksepterer bruk av vold for politiske mål*
- Noen oppsøker selv aktivt ekstreme grupper eller ekstreme handlinger
  - Mye frustrasjon gjør at en søker seg ekstreme og alternative måter å forstå samfunnet på og ønsker å forandre det på ekstreme måter
  - Opplevd isolasjon og samfunnsmessig *marginalisering*/utenforskap
  - Forskning viser at det handler mest om **sosiale grunner og behov**, i stedet for ideologisk overbevisning og religion (Bjørøgo, 2015)
- Andre trekkes inn gjennom manipulerende teknikker → målretta angrep på (ofte) sårbare personer, hvor målet er å endre *identitet* og vaner
- Ensomhet, depresjon, usikkerhet om livsvalg, frustrerende livssituasjon

Innføringstilbud, vennskap og inkludering

(Nergaard mfl., 2017)

- Innføringstilbud bra med tanke på intensiv språkopplæring, og man får andre venner med innvandrerbakgrunn fort, men disse mistes og det er vanskelig å få norske venner etterpå
- De fleste elevene i undersøkelsen hadde negative erfaringer ang. etnisitet og problemer med å få venner i den nye klassen
  - *Det er noen... de tenker annerledes... «Norge er best» og sånn som det.*
  - *De tenker at jeg ikke sier så mye fordi jeg er utlending*
  - *Jeg trodde alle var redd for meg fordi jeg er utlending*
- **Viktig med gode overgangsordninger!**

Identitetsbasert mobbing

- Når mobbingen har sammenheng med gruppebaserte fordommer og barrierer -> reflekterer en negativ holdning mot en gruppe som antas å ha visse karakteristika
- Mobbingen er relatert til dimensjoner ved ens identitet (kjønn, seksuell orientering, rase, etnisitet, religion, nedsatt funksjonsevne)
- Mangel på forståelse for mangfold/forskjellighet
- Viktig med tiltak som øker bevisstheten om, og forståelsen for, at mennesker er ulike og som fremmer mangfold og inkludering

Eks. identitetsbasert mobbing

Foreldres utsagn i forbindelse med at barnet deres ble mobbet:

- «Noen ganger tenkte jeg at det skjedde fordi vi var fra et annet land.. Han har ikke et godt språk.. Jeg trodde det var pga språket..
- «De sa han var svart.. Selv om han ikke er svart, han er lysere i huden enn meg..»
- «Det handler om å stenge ute (*navn på etnisk gruppe*)»

(Fandrem og Støen, 2016)

Rasisme/diskriminering og alder

- Studier viser at ungdomstiden er en periode hvor unge med innvandrerbakgrunn i stor grad blir konfrontert med egen annerledeshet og med diskriminering og rasisme
  - Opplever å bli tillagt kategoriske identiteter
  - Virker inn på selvforståelsen og hvem man identifiserer seg med
  - Mer sårbare i ungdomstiden fordi de i denne tiden er opptatt av å definere sin identitet
  - Anerkjennelse et fundamentalt aspekt ved identitetsarbeid! (spesielt for de som føler seg annerledes)

Kjønnsforskjeller mht. rasisme

- Studier viser at guttenes erfaringer med rasisme er flere og gjerne av grovere karakter enn jentenes (eks. Prieur 2004)
  - Kan skyldes at gutter med innvandrerbakgrunn tilbringer mer tid ute på offentlige arenaer
  - Tillater etnisk norske mer rasisme overfor gutter/menn enn overfor jenter/kvinner med innvandrerbakgrunn?

Rasisme avhengig av urbaniseringsgrad

- Små steder:
  - rasismen mer skjult (eks. anonyme telefonoppringninger)
  - vanskelig fordi det bryter med bygdas moralkodeks.
  - Vanskeligere å beskytte seg fordi man lever tetter på majoritetsbefolkningen
- I større byer:
  - rasismen mer åpenbar
  - ikke moralfellesskap; en kan møte denne type mobbing/rasisme hvor som helst og når som helst.
  - MEN, en større mulighet for å beskytte seg i sitt etniske miljø, evt. i sitt innvandrernettverk

(Høgmo, 1998)

Rasisme på gruppenivå

Etnisitet og sosial status blant venner:

Om innvanderne utgjør en minoritet i gruppen/klassen har betydning for hvordan de oppfattes som ledere

- Like stor del -> lederegenskaper oppfattes positivt (Cillesen, 1994)
- Minoritet -> blir ikke sett på som ledere, har de lederegenskaper blir de oppfattet som kontroversielle (Coie et al. 1982, Coie et al. 1990)

...og de blir oftere regnet som del av den "tøffe" populære (poaktivt aggressive) subgruppen

(Rodkin et al., 2000)

Rasistisk/etnisk mobbing fra læreren

- Minoritetsspråklige barn og unge opplever i større grad enn norske å bli utsatt for mobbing fra læreren (ref. *Ung*, 2008)
  - Tafatt holdning, blir ikke trodd
  - Sårende og nedsettende kommentarer (til mørkhudede elever)
  - Kultur som forklaring på negativ atferd
  - NB! Læreren som forbilde! (-elevene gjør det læreren gjør..)

OBS! mht. identitetsbasert mobbing/rasisme/diskriminering

- *Biologisk*/klassisk rasisme (hudfarge) <-> nyrasisme/*moderne* rasisme (inkluderer også kultur, religion etc.)
- Har ofte en annen form enn man kanskje skulle tro: Tradisjonell rasisme (fokus på hudfarge) finnes enda (utbredt) like mye som moderne rasisme (diskriminering som tar utg. pkt. kultur, religion etc.)
- Forekommer innvandrere imellom (fra «hvite» til «svarte»)
... *hun* ("hvit" innvandrer) *kommer så eg sier hei hallo.., hun sier eg vil ikke holde deg for eg skal bli svart brun...* (Sjursjø, 2009)
- Forekommer langt ned i alder (ikke bare blant ungdom)

Forts. OBS..- vanskelig å måle

- Definisjon ofte brukt i spørreskjema:
  - *hvor ofte blir du mobbet pga din etnisitet, rase eller kulturelle gruppe?*
  - Problematisk fordi:
    - Foregår ikke alltid eksplisitt, dermed ikke i stand til å vite at det er det som ligger bak den negative atferden (kan altså skje uten at offeret er seg det bevisst) -> underrapportering
    - Sårbarhet (man *tror* den negative atferden utøves mot en fordi man er anderledes..) -> overrapportering

Vanskelig å skille fra kjønnsbasert eller klassebasert rasisme?
(ref. interseksjonalitet)

Identitetsbasert mobbing/rasisme/diskriminering/skepsis/uvitenhet/uforsiktighet i praksis...

- Misunnelse/konkurransse om materielle goder
-> posisjoneringsprosess
- Et uttrykk for forsvar/usikkerhet?
- Bruk av vitser? (Ubetenksomhet eller maktdemonstrasjon?)
- Rasisme <-> fremmedfrykt
- *Toleranse/storsinn/romslighet/raushet*
- kan/må læres!

*Det er ikke forskjellighet i seg selv
som skaper problemer, men
undertrykkelsen av retten til å
være forskjellig!*

